

Електронне урядування в країнах Європейського Союзу та в Україні

I. В. Ковбас¹, О. М. Редько²

Опубліковано	Секція	УДК
30.03.2025	Право	342.7, 342.9, 336.2

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15276074>

Анотація. Стаття присвячена дослідженню електронне урядування в країнах Європейського Союзу та в Україні.

У статті поставлено за мету оцінити вплив електронного урядування на розвиток економіки в державах-членах ЄС та Україні, охарактеризувати законодавство ЄС щодо надання електронних адміністративних послуг та визначити зв'язок між рівнем розвитку електронного урядування та станом економіки; виділити компоненти електронного урядування, які мають найбільший вплив на розвиток економіки; виокремити шляхи удосконалення вітчизняного законодавства з урахуванням правового регулювання надання електронних адміністративних послуг в державах-членах ЄС.

Досліджено деякі тенденції в ЄС та його членах в сфері регулювання новітньої моделі електронного урядування. Запропоновано розглядати електронне урядування як один із пріоритетних напрямків європейської концепції реформування публічного урядування. Визначено потенціал та шляхи вдосконалення діючої моделі електронного урядування в державах-членах ЄС

Автор доводить, що як в державах-членах ЄС та і в Україні електронне урядування має неабиякий вплив на економіку, підвищує її ефективність, прозорість та доступність публічних послуг, що позитивно впливає на економічне зростання та розвиток. Електронне урядування забезпечує стимулювання цифрової економіки: створює попит на ІТ-послуги, програмне забезпечення та інфраструктуру, сприяючи зростанню технологічних компаній; відкриті публічні дані (open data) стимулюють створення нових продуктів і послуг приватним сектором; електронні тендери (наприклад, ProZorro в Україні) та публічні реєстри зменшують корупційні ризики, підвищуючи довіру до держави; онлайн-реєстрація бізнесу, подання податкових декларацій і отримання ліцензій зменшують бар'єри для підприємців; електронні публічні послуги забезпечують доступ до державних сервісів для віддалених регіонів і маломобільних груп, сприяючи економічній активності; електронні публічні послуги, такі як оформлення документів чи сплата податків онлайн, економлять час, який можна використати для продуктивної діяльності).

Ключові слова: електронна держава, цифрова економіка, електронні публічні послуги, електронне урядування, цифрова трансформація, держави-члени ЄС.

¹доктор юридичних наук доцент кафедри публічного права, Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича

²Член Ради адвокатів Чернівецької області, адвокат, спеціаліст з права

E-Government in the European Union and Ukraine

Annotation. The article is devoted to the study of e-government in the countries of the European Union and in Ukraine.

The article aims to assess the impact of e-government on the development of the economy in the EU member states and Ukraine, to characterize the EU legislation on the provision of electronic administrative services and to determine the relationship between the level of development of e-government and the state of the economy; to identify the components of e-government that have the greatest impact on economic development; to identify ways to improve domestic legislation taking into account the legal regulation of the provision of electronic administrative services in the EU member states.

Some trends in the EU and its members in the field of regulation of the latest model of e-government are studied. It is proposed to consider e-government as one of the priority areas of the European concept of public governance reform. The potential and ways to improve the current e-government model in the EU Member States are identified

The author proves that both in the EU Member States and in Ukraine, e-government has a significant impact on the economy, increases its efficiency, transparency and accessibility of public services, which has a positive impact on economic growth and development. E-government provides stimulation of the digital economy: creates demand for IT services, software and infrastructure, contributing to the growth of technology companies; open public data (open data) stimulates the creation of new products and services by the private sector; electronic tenders (for example, ProZorro in Ukraine) and public registers reduce corruption risks, increasing trust in the state; online business registration, filing tax returns and obtaining licenses reduce barriers for entrepreneurs; electronic public services provide access to government services for remote regions and low-mobility groups, promoting economic activity; electronic public services, such as processing documents or paying taxes online, save time that can be used for productive activities).

Key words: e-government, digital economy, e-public services, e-governance, digital transformation, EU member states.

Вступ

Сучасною глобальною тенденцією розвитку економіки є електронне урядування. Електронне урядування є інструментом підвищення прозорості, відкритості, ефективності діяльності органів публічного адміністрування. Упровадження зазначеного інструменту є складним процесом, у реалізації якого ключову роль відіграють наявність інтелектуальних, матеріальних і фінансових ресурсів. Тільки якісно побудована система електронного урядування дозволить забезпечити успішність реформування системи публічного адміністрування і підвищення конкурентоспроможності країни [10, с. 68-76].

Сучасний світ, в якому відбувається стрімкий розвиток цифрових технологій, дозволяє все глибше їх інтегрувати в усі сфери людської діяльності, зокрема в публічне адміністрування. Цифрова трансформація державного сектору стала невід'ємною частиною стратегій розвитку багатьох країн, зокрема Європейського Союзу (далі – ЄС). Електронне урядування, як невід'ємна складова цифрової трансформації, надає громадянам та бізнесу нові можливості для взаємодії з державними органами, спрощує адміністративні процедури та підвищує прозорість діяльності державних установ. Упровадження електронних публічних послуг сприяє підвищенню ефективності публічного адміністрування та покращенню якості життя громадян. Цифрові рішення в управлінні державою дозволяють зменшувати адміністративні бар'єри, покращувати доступ до державних послуг, сприяють сталому розвитку суспільства [9, с. 1365-1381].

Відкритість влади, її здатність, спроможність і готовність до діалогу з різними суспільними силами значним чином визначають внутрішньополітичну ситуацію і впливають на процеси розвитку економіки. Органи державної влади та місцевого самоврядування повинні забезпечити відкритість та прозорість своєї діяльності для розвитку цифрової економіки (*забезпечити відкриті правила для цифрових ринків, сприяти захисту даних і кібербезпеці, відкрити державні реєстри для інновацій та розвитку бізнесу*) [7, с. 81-83].

Враховуючи євроінтеграційну спрямованість внутрішньої і зовнішньої політики України і необхідність адаптації українського законодавства до законодавства держав-членів ЄС, окремої уваги потребує удосконалення правового регулювання надання електронних адміністративних послуг, цифрових публічних сервісів, інструментів цифрової економіки [8, с. 10-16].

Дослідження актуальних проблеми електронного урядування висвітлені у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Більшість із цих наукових праць присвячені дослідженню електронного урядування як стратегічного напрямку розвитку України в умовах формування інформаційного суспільства. Водночас, дослідження європейських стандартів електронного урядування в ЄС та його членах, вплив його на розвиток економіки (*на формування цифрової економіки*) є ще недостатніми і потребують більш глибокого висвітлення.

Метою статті є оцінка впливу розвитку електронного урядування на розвиток економіки та цифрові трансформації в державах-членах ЄС та в Україні.

Завданнями даної статті є: охарактеризувати законодавство ЄС щодо надання електронних адміністративних послуг та визначити зв'язок між рівнем розвитку електронного урядування та станом економіки; виділення компонентів електронного урядування, які мають найбільший вплив на розвиток економіки; проаналізувати сучасний стан українського законодавства щодо надання електронних адміністративних послуг та порівняти його із європейським досвідом у зазначеній сфері; запропонувати шляхи удосконалення вітчизняного законодавства з урахуванням правового регулювання надання електронних адміністративних послуг в країнах ЄС.

Результати

Електронне урядування – це форма державної організації управління, яка підвищує ефективність, відкритість і прозорість діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також з використанням інформаційних і телекомунікаційних технологій формування нового типу держави, яке насамперед спрямоване задоволення потреб громадян.

Держави-члени ЄС вже давно беруть безпосередньо участь у наданні електронних публічних послуг, успішно співпрацюють в цьому напрямку, залучають та координують своїх громадян брати участь у прийнятті політичних рішень та їх впровадженні.

Цифрова держава стала значним пріоритетом для ЄС протягом останнього десятиліття частково через роль, яку електронні публічні послуги відіграють у сприянні єдиному цифровому ринку [9, с. 1365-1381].

Сучасним напрямом реформування надання електронних послуг в державах-членах ЄС виступає, в першу чергу, створення єдиного цифрового ринку публічних послуг. Зважаючи на те, що ринок електронних публічних послуг у країнах ЄС стрімко розвивається, важливим завданням на сьогодні виступає забезпечення сумісності між системами надання електронних публічних послуг різних країн-членів ЄС.

Ключовими інструментами цифровізації європейських країн є інституції ЄС. Зокрема, Європейська комісія встановлює стратегію та визначає цілі, забезпечує впровадження змін через директиви, регламенти та рішення, заохочує співпрацю та заохочує впровадження через програми фінансування, надаючи загальні стандарти та

рамки управління. Багато з цих ініціатив стосуються зони ЄАВТ і країн-кандидатів на вступ до в ЄС, розширюючи їх охоплення за межі держав-членів ЄС.

Серед основних документів ЄС, які спрямовані на створення єдиного цифрового ринку, захист прав користувачів, забезпечення конкуренції та інновацій є:

Директива про електронну комерцію (2000/31/ЄС) (встановлює основи для онлайн-послуг, включаючи електронну торгівлю, визначає відповідальність посередників, правила укладання електронних договорів і захист споживачів) [2];

Акт про цифрові ринки (DMA, 2022) (спрямований на регулювання великих цифрових платформ («гейткіперів», наприклад, Google, Meta), забезпечує рівні умови для конкуренції, забороняючи монополістичні практики);

Регламент про електронну ідентифікацію та довірчі послуги (eIDAS, № 910/2014) (регулює електронні підписи, печатки, ідентифікацію та довірчі послуги, забезпечує транскордонне визнання цифрових підписів і стандарти безпеки) [3];

Загальний регламент про захист даних (GDPR, 2016) (захищає персональні дані користувачів, встановлюючи суворі вимоги до їх обробки та зберігання, впливає на всі електронні публічні послуги, що працюють із даними громадян ЄС) [4];

Європейський кодекс електронних комунікацій (Директива 2018/1972) (регулює телекомунікаційні послуги, включаючи доступ до мереж, кібербезпеку та захист користувачів) [5];

Регламент про штучний інтелект (2024) (встановлює правила для систем ШІ, які використовуються в електронних публічних послугах, класифікуючи їх за рівнем ризику (високий, обмежений, мінімальний), вимагає прозорості та дотримання авторських прав) [6]; та ін.

Серед інструментів фінансування проектів розвитку електронного урядування в державах-членах ЄС слід виділити інвестиційні фонди, кошти спільної міждержавної стратегії розвитку, спільне фінансування з іншими органами державного управління, гранти, благодійність, приватне фінансування, облігації, державно-приватне партнерство. При цьому, основою фінансування проектів розвитку електронного урядування в державах-членах ЄС є державне фінансування, кошти спільної міждержавної стратегії розвитку.

Щодо України, то основним джерелом фінансування таких проектів є кошти державного бюджету. Водночас, обмежені можливості державного бюджету України не дозволяють використати такі інструменти фінансування, як спільне фінансування з іншими органами державного управління та створення інвестиційних фондів. Саме тому, в науці висловлюється думка, що для поліпшення показників розвитку електронного урядування в Україні необхідний розвиток державно-приватного партнерства, залучення грантів [10, с. 68-76].

Як в державах-членах ЄС та і в Україні електронне урядування має неабиякий вплив на економіку, підвищує її ефективність, прозорість та доступність публічних послуг, що позитивно впливає на економічне зростання та розвиток. Електронне урядування забезпечує стимулювання цифрової економіки:

- створює попит на IT-послуги, програмне забезпечення та інфраструктуру, сприяючи зростанню технологічних компаній;
- відкриті державні дані (open data) стимулюють створення нових продуктів і послуг приватним сектором;
- електронні тендери (наприклад, ProZorro в Україні) та публічні реєстри зменшують корупційні ризики, підвищуючи довіру до держави;
- онлайн-реєстрація бізнесу, подання податкових декларацій і отримання ліцензій зменшують бар'єри для підприємців;
- електронні публічні послуги забезпечують доступ до державних сервісів для віддалених регіонів і маломобільних груп, сприяючи економічній активності;

- електронні публічні послуги, такі як оформлення документів чи сплата податків онлайн, економлять час, який можна використати для продуктивної діяльності).

Результатом електронного урядування в економіці є зародження так званої цифрової економіки, під якою розуміють економічну діяльність, що базується на цифрових технологіях, включаючи електронну комерцію, онлайн-сервіси, блокчейн, штучний інтелект та обробку великих даних. Вона охоплює цифрові ринки, платформи та інноваційні бізнес-моделі, які трансформують традиційні галузі.

Важливим показником ефективності електронного урядування є зростання конкурентноспроможності економіки.

Для визначення та оцінки економічної ефективності електронного урядування у державах-членах ЄС, як чинника зростання конкурентноспроможності економіки, використовуються різні методологічні підходи до обчислення показників ефективності. Проте, серед універсальних підходів слід виділити наступні: зменшення адміністративних витрат, збільшення надходжень до бюджету, зменшення часу на обробку документів, збільшення інвестицій в економіку, спрощення ведення бізнесу, підвищення рівня задоволеності громадян, зменшення корупції тощо.

Електронне урядування оцінюється за такими показниками, як індекс розвитку електронного урядування (*онлайн-сервіси, інфраструктура телекомунікацій та рівень цифрових навичок населення*), індекс надання електронних послуг, інтеграція інноваційних технологій у державний сектор. Показник конкурентноспроможності визначається згідно глобального індексу конкурентноспроможності, що охоплює економічні, соціальні та інституційні чинники, включаючи технологічний розвиток. Аналіз статистичних даних демонструють тісний зв'язок між високим рівнем розвитку електронного урядування та конкурентноспроможністю в контексті спрощення взаємодії між бізнесом і державою, зниження адміністративних бар'єрів, сприяння зростанню продуктивності.

Так, Естонія, Фінляндія та Данія, як провідні лідери цифровізації демонструють найтісніший зв'язок з високим рівнем конкурентноспроможності якраз завдяки ефективній інтеграції інновацій. Значні інвестиції в електронне урядування у Німеччині сприяють її стабільній позиції у рейтингах конкурентноспроможності. Польща наразі має середній рівень конкурентноспроможності, але позитивна динаміка впровадження цифрових послуг сприяє зростанню індексу глобальної конкурентноспроможності. Синергетичний ефект між електронним урядуванням та конкурентноспроможністю полягає у тому, що більш розвинені електронні послуги сприяють створенню ефективнішого економічного середовища. Інвестиції в цифровізацію сприяють стабільному економічному зростанню та підвищенню якості державного управління [9, с. 1365-1381].

Висновки

Отже, електронне урядування є невід'ємною частиною сучасної економіки. Воно забезпечує ефективне збирання податків, підвищує прозорість фінансово-економічних операцій та мінімізує можливості для зловживань. Електронне урядування забезпечує: підвищення ефективності збору податків; прозорості та відстеження інформації; мінімізацію корупції.

Електронне урядування є важливим кроком на шляху до створення прозорої та ефективної економічної системи, яка сприяє боротьбі з корупцією та забезпечує надходження коштів до державного бюджету. Воно забезпечує прозорість та ефективність економіки.

Електронне урядування в Україні в цілому відповідає міжнародній практиці, забезпечує належні умови та значно спрощує економічні процедури та процеси.

Для створення якісної, яка відповідає вимогам сучасності, системи електронного урядування, Україні потрібно враховувати та переймати найкращі світові моделі розвитку публічного урядування.

Незважаючи на повномасштабну війну, Україна демонструє один із найдинамічніших процесів цифрової трансформації в усьому світі.

Список використаних джерел

1. Закон України від 5 жовтня 2017 року № 2155-VIII «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги». Урядовий кур'єр від 08.11.2017. № 210.
2. Директива 2000/31/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку» від 8 червня 2000 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/994_224 (дата звернення: 02.01.2025).
3. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 910/2014 від 23 липня 2014 року про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій на внутрішньому ринку та про скасування Директиви 1999/93/ЄС. Офіційний вісник Європейського Союзу від 28.08.2014, / L 257 /, стор. 73.
4. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних). Офіційний вісник Європейського Союзу від 04.05.2016, / L 119 /, стор. 1
5. Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2018/1972 від 11 грудня 2018 року про запровадження Європейського кодексу електронних комунікацій. Офіційний вісник Європейського Союзу від 17.12.2018, / L 321 /, стор. 36
6. Головне про закон про Європейський штучний інтелект. Фондація Роберта Шумана в серці Європи. URL: <https://www.robert-schuman.eu/ua/visnyk/1076> (дата звернення: 02.01.2025).
7. Ковбасюк Ю. В. Електронне врядування: європейський досвід та українські перспективи. Інвестиції: практика та досвід. 2010. № 16. С. 81-83.
8. Михайлюк Я. Надання адміністративних послуг в електронній формі у країнах Європейського Союзу та Україні: порівняльно-правовий аспект. Юридична Україна. 2016. № 1-2. С. 10-16.
9. Рибкіна С. Розвиток електронного урядування як драйвер конкурентноспроможності країн Європейського Союзу. Публічне управління та регіональний розвиток. 2024. № 26. С. 1365-1381.
10. Чернецький С. Фінансування проектів електронного урядування у країнах Європейського союзу та Україні. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2021. № 4. С. 68-76.